

II РОЗДІЛ. ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ РІЗНИХ ТИПІВ

Наталія Аніщенко,
Вікторія Саприкіна,
м. Київ

УДК 37.016

ВПЛИВ МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В статье освещаются вопросы развития творческих способностей дошкольников средствами музыкально-театральной деятельности. Описывается методика диагностирования актерских способностей детей старшего дошкольного возраста, определены критерии и уровни развития этих способностей. Анализируется практический опыт поэтапной организационно-методической работы по созданию детского театра в детском саду.

Ключевые слова: творческие способности, интерпретация, инсценизация, спектакль, фольклор, взаимодействие искусств.

In this article is highlighted the problem of artistic abilities creation on children of pre-school age by means of musical and stage activity. The methodic of diagnostics of artistic abilities of children in older pre-school age is described, the criteria and levels of development of these abilities are analyzed. The information is based on the practical experience of step-by-step organizational and methodic work in the process of creation the child theater in the Kindergarten.

Key words: artistic abilities, interpretation, staging, performance, folklore, collaboration of arts.

Сьогодні становлення української державності, на терени політичної та економічної кризи зумовленої відмовою від тоталітарного режиму і побудови демократичного суспільства, особливої значущості набувають питання відродження духовних цінностей, орієнтація на людину, її ідейні устремління, моральні принципи, творчий потенціал. Адже успіх українського державотворення буде залежати, в першу чергу, від рівня духовного розвитку особистості. Тому в цей складний момент становлення Української держави і радикальних змін в житті суспільства виникає нагальна потреба у виробленні нової стратегії освітньо-виховного процесу, аналізу різних виховних засобів з метою посилення зв'язків між культурою і освітою, звільнення від жорстоких ідеологічних догм і надмірних стереотипів.

Багатотисячолітня історія людства свідчить про те, що в цьому процесі величезна роль належить мистецтву, що сприяє цілісному розвитку особистості, її світоглядних позицій, морально-естетичних поглядів, духовних потреб, творчих здібностей. Розвиток творчої, гармонійної й всебічно розвиненої людини нерозривно пов'язаний з естетичним вихованням як системи комплексного, планомірного, цілеспрямованого і послідовного впливу на людину.

Широкий діапазон видів художньої діяльності – поетична творчість, музичне, театральне, образотворче, декоративне мистецтво є тим підґрунтям національної культури, де виявляється складний світ людських почуттів і переживань, духовні запити, любов до рідної землі тощо.

Мистецтву належить важлива роль в утвердженні принципу загальної культури цілісності – принципу єдності істини, добра і краси. Воно є тією гармонійною частиною духовного багатства, яке відображаючи світ, формує гармонію внутрішнього духовного світу особистості, розвиває в ній почуття істинно людські: естетичні, інтелектуальні, моральні тощо. «Де немає панування мистецтва, там люди не добродійні, а тільки розважливі, не моральні, а тільки обережні; вони не борються зі злом, а уникають його, не за ненависті до зла, а з розрахунку», – зазначав Л. М. Толстой [7, 47].

Аналіз впливу мистецтва на виховання особистості визначає його провідну роль у процесі естетичної та духовної культури дошкільнят. Мистецтво є тією безцінною скарбницею, що створило людство і його неможливо замінити нічим іншим, зокрема, у вихованні людини, в її гуманізації. Таким чином, мистецтво має значний соціально-педагогічний потенціал, вирішення невідкладних завдань духовного і естетичного розвитку особистості: з одного боку, формування в індивіда ціннісних орієнтирів у світі, а з іншого – розвиток в людині особистісних духовно-практичних, художньо-естетичних здібностей, потреб, що є умовою розвитку духовної культури.

Ураховуючи вікові особливості дітей дошкільного віку, можна стверджувати, що музично-театральна діяльність має позитивний вплив на різні аспекти розвитку дітей. Це доведено в численних дослідженнях щодо вивчення ігрової (Л. Артемова, Р. Жуковська та ін.), мовленнєвої діяльності (О. Аматыєва, А. Богуш, Г. Полозова, Л. Фесенко та ін.), становлення емоційної сфери дошкільників (Г. Кошелева, Л. Стрелкова та ін.). Музично-театралізована діяльність – унікальний засіб збагачення мовленнєвого досвіду дітей, розвитку зв'язного мовлення, оскільки вона дає можливість для одночасного розв'язання різних мовленнєвих завдань, а саме: зв'язності – виразності – у виконавчій діяльності, збагачення й уточнення словника – у процесі засвоєння і відтворення текстів, вправлення в різних видах творчих завдань. Натомість нерозробленість проблеми використання театралізованої діяльності як засобу навчання дітей, розповіді, не дозволяє максимально повно й успішно розв'язувати це важливе завдання у дошкільних закладах.

Музично-театралізована діяльність у дошкільному віці, як показує досвід, є одним із ефективних засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дитини. Разом з тим, музично-театралізована діяльність виступає як специфічний вид дитячої активності, один із улюблених видів творчості.

У музично-театралізованій діяльності реалізуються потреби дитини у:

- самовираженні;
- спілкуванні;
- пізнанні себе через відтворення різних образів.

У відвертому, щирому ставленні до художнього образу, втілення його у різних формах музично-театралізованої діяльності дитини виявляється рівень її художньо-естетичного сприймання, мовленнєва компетенція, певні знання, вміння, навички, здобуті нею раніше в умовах спеціально організованого навчання.

Театралізована діяльність дитини дошкільного віку має такі види:

- сприймання театрального видовища, що сприяє засвоєнню кращих форм літературного мовлення;
- театралізована гра, спрямована на активізацію словника і зв'язного мовлення, сюжетоскладання;
- підготовка театральної вистави (репетиції, відпрацювання виразності мовлення).

Відповідно до видів, організація театралізованої діяльності передбачає три основних напрями роботи:

- пізнавальний – формування у дитини певних знань, умінь, уявлень про театр, театральну термінологію; передбачає ознайомлення з театром, художньо-естетичне сприймання;
- ігровий – створення сприятливих умов для ігрової діяльності, спонування дитини до імпровізації, використання набутих знань у грі; містить ігри-драматизації та імпровізовані ігри;
- сценічний – у дитини відбувається формування театральних дій, елементів сценічної виразності, майстерності; містить репетиції, вправи, роботу в театральному гуртку, підготовку вистави.

Серед ключових понять театралізованої діяльності виділяємо: сюжет, сценарій, гру за сюжетом літературного твору, театралізацію, казку-показку.

Музично-театралізована діяльність впливає на розвиток різних аспектів життєдіяльності дитини. Вона сприяє розвитку інтелектуальної сфери, адже засобами театру збагачується

знання дитини про театр та людей, які там працюють, вона вчиться порівнювати героїв різних казок, планує власні дії щодо реалізації задуму майбутньої вистави.

Розвиток фізичної сфери містить залучення дитини до показу окремих дій (з іграшками, персонажами казок), імітації рухів, дій поетичних героїв, використання рухових дій у процесі театралізованих ігор, добір рухів відповідно до характеру персонажа.

Комунікативна сфера – це узгодження власних дій із діями інших дітей, участь у спільних із вихователем діях за сюжетами літературних творів, усвідомлення колективного характеру дієтворення.

Музично-театралізована діяльність передбачає також розвиток морально-вольової сфери, тобто, вміння впізнавати героїв та персонажів у знайомих казках, висловлювати ставлення до них, робити самостійні оцінні судження, давати морально-етичні та естетичні оцінки, визначати альтернативу в поведінці героїв.

Щодо поведінкової сфери, необхідно зазначити, що під час перегляду музично-театралізованих вистав дитина опановує правила поведінки у залі, де відбувається вистава, ідентифікує почуття і вчинки персонажів із власними.

Для здійснення успішної музично-театральної діяльності значущість має розвиток акторських здібностей дітей. Зазначимо, що у науково-методичній літературі ми не знайшли визначення поняття «акторські» здібності дошкільників. На основі загального поняття «здібності» з урахуванням того, що судити про їхні прояви можна завдяки особливій результативності того чи іншого виду діяльності, ми пропонуємо таку дефініцію. Акторські здібності дітей дошкільного віку – це такий рівень прояву психологічних особливостей індивіду, забезпечує йому стійкий інтерес та успіх у художньо-мовленнєвій діяльності (виразна розповідь художніх творів) та успішне виконання ролей в театральній-ігровій діяльності. Ми визнаємо можливість різного рівня прояву цього виду спеціальних творчих здібностей у дошкільників, адже досвід показує, що є діти, які здібні до театральній-ігровій діяльності, а є такі, яким властива обдарованість, як особливо високий якісний рівень прояву здібностей. Талановитість є наслідком свідомої сумлінної праці людини над розвитком обдарованості і тому проявляється у більш зрілому віці.

Дослідники та педагоги-практики намагалися визначити структурні компоненти внутрішньої психологічної характеристики сценічних здібностей дорослих людей (уява, емоційна та вербальна пам'ять, комунікабельність тощо), а також засоби мовленнєвого (інтонація) та зовнішнього вираження (міміка, пластика тіла, виразність голосу). Одним зі складних компонентів акторських здібностей є здатність до перевтілення, входження в образ, що є художнім переживанням актором ролі на сцені шляхом включення уяви. Відповідно до наукових даних та власних спостережень за проявами акторської творчості в дошкільнят, ми спробували структурувати аспекти означених здібностей у дітей дошкільного віку.

Нам вдалося визначити: когнітивний, емоційно-мотиваційний та діяльнісний компоненти акторських здібностей. Когнітивний компонент виступає одним з важливих у акторських здібностей дітей. Він характеризується загальним інтелектуальним рівнем, що виявляється в особливостях розвитку пізнавальних психічних процесів (пам'яті, уяви, сприймання, волі та мислення). В емоційно-мотиваційному компоненті містяться такі структурні одиниці: емоційна чутливість, вразливість, емоційна пам'ять, експресивність зовнішнього прояву емоції.

Діяльнісний компонент характеризується високим рівнем уяви, здатністю до природного перевтілення, входження в образ. А також сукупність мотивів, що спонукають дітей до діяльності, відповідає їхнім здібностям (інтерес, потреба до виступів перед глядачами, прагнення успіху та визнання, інколи – демонстративність поведінки). Психофізіологічну основу розвитку акторських здібностей в дошкільників становить своєрідне поєднання таких природних задатків, як тип вищої нервової діяльності дітей, темперамент, особливості протікання психічних процесів, пластичність мозкових структур у центрах мовлення, своєрідність будови та функціонування різних аналізаторів тощо. Оскільки сенситивні періоди для розвитку

різних задатків, що обґрунтовують прояв акторських здібностей, можуть характеризуватися певною різницею в часі в рамках дошкільного віку та індивідуальними особливостями кожної дитини, то визначення терміну прояву цих здібностей є досить складною справою.

Ми вважаємо, що окремі їх прояви можливі лише у молодшому дошкільному віці (4-й рік життя), що поступово активізуються до старшого дошкільного віку (6-й, 7-й рік життя). Тому в цій роботі для діагностики та розвитку акторських здібностей було обрано старший дошкільний вік.

Діагностика цього виду здібностей дошкільнят є нелегкою справою. Це пояснюється складним поєднанням задатків, що становлять основу спеціальних творчих здібностей дітей та своєрідністю їхнього прояву в дошкільному віці. Для проведення діагностики означеного виду здібностей ми використовували комплекс методів: цілеспрямоване спостереження за творчими проявами дітей в повсякденному житті, у процесі підготовки проведення театралізованих ігор та інсценізацій за мотивами художніх творів; бесіди та анкетування батьків щодо прояву дітей акторських здібностей; педагогічний експеримент, мета якого – розробка та апробація системи діагностики та розвитку акторських здібностей дошкільників.

Для спостереження ми використали адаптовану тест-анкету, розроблену психологами А. де Хааном та Г. Кафом. Автори виділяють шість характерних ознак, що вказують на наявність у дітей артистичних проявів. З їхнього погляду, про це свідчить: якщо часто не вистачає слів, дитина висловлює свої почуття за допомогою міміки, жестів та рухів; дитина прагне викликати емоційні реакції у слухача, якщо зі захопленням щось розповідає; змінює тональність та виразність голосу, мимоволі копіює людину, про яку розповідає; з великим бажанням виступає перед аудиторією, при цьому надає перевагу дорослим глядачам; дуже легко передає будь-які звички, пози, висловлювання; дитина відкрита для усього нового; любить та розуміє значущість красивого одягу, що є характерним для цього персонажа. Подальшого дослідження потребують окремі, на наш погляд, важливі компоненти акторських здібностей дошкільників: інтерес до театральної діяльності та володіння засобами інтонаційної виразності: темп, гучність, тембр, зовнішньої (міміка, пантоміміка) виразності в процесі створення художніх образів.

Інтерес до означеної діяльності оцінювався за такими критеріями: високий рівень – характеризується ініціативністю (необхідно зазначити той факт, що іноді талановиті діти не завжди проявляють ініціативу), готовністю дітей підтримати пропозиції вихователя чи однолітків щодо ухваленної діяльності, прагнення до самостійності в доборі засобів вираження образу художнього персонажу; середній рівень – виявляється в епізодичній зацікавленості в цьому виді діяльності, нестійкості захоплення; низький рівень – відрізняється відсутністю інтересу та бажання брати участь у даній діяльності.

Оскільки об'єктивна оцінка рівня інтонаційної виразності мовлення є достатньо складною, ми зосередили увагу на діагностиці володіння дошкільними засобами зовнішньої виразності (жести, міміка, пантоміміка, тощо). Для цього з науково-методичної літератури (Л. В. Артемова, Г. Полозова, Л. Фурміна, М. Кістякова, Р. Чумічова та ін.) нами були зібрані, структуровані та використані спеціальні ігри, завдання та вправи (етюди) відповідно до завдань діагностики. Охарактеризуємо її більш детально. Для діагностики виразності жесту використовувалися такі вправи: «Зачарована дитина» (на питання дитина відповідає жестами); «Ось який він» (дитина жестами описує речі – великі, малі, тощо); «Дружна сімейка» (діти жестами відображають різні дії: шують, в'яжуть тощо). Для діагностики володіння мімічними засобами виразності використовувалися такі вправи: «Уяви собі, що ти з'їв (кислий лимон, солодку цукерку, тощо)», дітям пропонувалося виконати завдання:

а) подивитися один на одного і визначити настрій товариша; подивитися вдома в обличчя мамі, татові, іншим родичам і розповісти про їх настрій;

б) розглянути фотографії, ілюстрації в книжках, де зображені люди в різних емоційних станах (радість, сум, гнів тощо) і визначити їх за зовнішніми проявами, а саме: нахмурені брови, стиснуті губи – незадоволення, гнів; опущені вії, зморшки на лобі – сум; примружені очі, дрібні зморшки біля очей, розведені губи – сміх, радість тощо.

Для діагностики володіння пантомімічними засобами виразності були запропоновані такі вправи: «Покажи тролейбус (чайник, морозиво тощо)»; «Покажи дерево (дуб, ялинку, вербу, горобину тощо)» або тварин (лисичка – заєць, буслик – жаба, оса – ведмідь). Використовувалися пантомімічні ігри типу «Море хвилюється...» під музику та без музичного супроводу, а також гру «Відгадай, що я зараз роблю», під час якої вихователь імітує прості дії (зачісується, чистить зуби, їсть яблуко, читає книгу, тощо). Діти відгадували і називали дії, після чого вихователь і діти обмінювалися ролями. Цієї меті слугували також пантомімічні ігри-імпровазації: «Крамниця іграшок», «Телевізор», «Стадіон» тощо.

На музичних заняттях пропонувалися такі завдання: «Покажи, як стрибає зайчик» та «Покажи, як рухається кішка» (муз. В. Агафоннікова «Вся мохнатенька»); «Покажи, як ходить півник» (муз. В. Агафоннікова «Маленький, біленький» та «Не ездок, а со шпорами») або вправи на створення танцю-фантазії «Станцюй музику» (музичний супровід за вибором музичного керівника).

У результаті такої діяльності нами були обрані такі критерії оцінки цього компонента акторських здібностей у дошкільнят: високий рівень, якщо дитина добре володіє та самостійно використовує означені засоби зовнішньої виразності; середній рівень – дитина користується ними не систематично або робить це мляво, іноді намагається передати образ героя за допомогою цих засобів; низькому рівню притаманні невміння характеризувати героя за допомогою виразних рухів, загальна пасивність рухів та прояву емоцій.

Діти з високим рівнем розвитку цих здібностей прагнуть втілювати їх у відповідній цікавій для них діяльності. Такі діти характеризуються творчим ставленням до виконання ролі, самостійністю та індивідуальністю в доборі різноманітних засобів виразності. Художні образи, створені дітьми відрізняються яскравою емоційною забарвленістю. При подальшому спостереженні серед дітей цього рівня можуть бути виявлені обдаровані.

Середній рівень розвитку характеризується прагненням дошкільнят до театральномузичної діяльності (бажають, але не все дається), однак вони недостатньо володіють технічними засобами створення художнього образу (недоліки техніки мовлення, брак емоційної виразності, добре розвиненої уяви тощо). Ці діти скуті, сором'язливі, але добре відчують психологічний стан героїв художніх творів, розуміють засоби виразності, але не можуть їх доцільно вжити. З такими дітьми потрібна цілеспрямована робота для їхнього подальшого розвитку.

Низький рівень володіння акторськими здібностями (не може і не бажає), як показує власний досвід, притаманний дітям які не цікавляться цією діяльністю, прагнуть залишатися глядачами виступів інших дітей. Їм властива «глухість» до емоційних проявів героїв художніх творів, знижена емоційність щодо відтворення психологічного стану образів за допомогою засобів мовленнєвої виразності.

Результати діагностики акторських здібностей дітей у дошкільних закладах були використані нами для диференційованого підходу до виховної та освітньої діяльності з дошкільниками, які виявляють різний рівень акторських здібностей, відбулося створення умов для повноцінного прояву їхньої індивідуальності. Для цього було запропоновано створення в масових дошкільних закладах гуртків за інтересами малят які здібні до театральномузичної діяльності а саме: студії, дитячі театри, тощо. Цими формами діяльності керують кваліфіковані дорослі з числа вихователів, музичних керівників або батьків, які мають спеціальну освіту. На основі аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури та одержаних результатів експерименту нами зроблена спроба створити спеціальну систему діяльності, спрямовану на розвиток здібностей дошкільників до акторської творчості. В її розробці ми використовували методичні матеріали з багатьох досліджень (Л. Артемова, Л. Фурміна). Така діяльність передбачає наявність декількох послідовних етапів.

Так, на першому інформаційному етапі здійснювалося ознайомлення дітей із засобами інтонаційної та зовнішньої виразності. Навчання відбувалося на різних видах занять (мовленнєвих із ознайомленням з навколишнім світом, художньою літературою, музикою, природою,

образотворчою діяльністю тощо). Основними засобами навчання було емоційно забарвлене виразне мовлення, що слугувало дошкільнятам зразком для переймання; розроблені автором піктограми, що унаочнювали жестові-мімічні експресивні еталони під час аналізу художніх творів. Нами також розроблено схематичні зображення інтонаційних засобів виразності (тембр, темп, гучність).

Реалізація завдань другого діяльнісного етапу навчання здійснювалася на заняттях з розвитку мовлення, в художньо-мовленнєвій та театральній-музичній діяльності дітей. Провідним засобом навчання розроблено імітаційно-ігрові та творчі вправи, що використовувалися у процесі підготовки дітей до театралізованих ігор, інсценувань тощо. Перша група вправ базується на механізмі наслідування дітьми виразності мовлення вихователя («Впізнай за голосом», «Скажи, як я», «Покажи, як я» тощо). Друга група (творчі вправи) – передбачала вдосконалення вмінь та формування навичок самостійного пошуку й застосування дітьми засобів виразності («Скажи голосом людини, яка зображена на малюнку», «Покажи, що ти відчуваєш» тощо).

На третьому, комунікативному етапі були створені умови для закріплення дітьми одержаних знань, удосконалення вмінь та навичок самостійного застосування засобів виразності спочатку в емоційно-мовленнєвому етюді, а потім – в активній практиці. Подальше вдосконалення змісту, форм діяльності з дітьми для створення умов своєчасного розвитку здібностей дітей та цілеспрямований педагогічний вплив ведуть до повноцінного, всебічного та гармонійного розвитку дитини, як творчої особистості.

Відомо, що взаємозв'язок музики з театром, літературою, образотворчим мистецтвом збагачує естетичний досвід дошкільників, поглиблює їх розуміння і переживання музичних творів, розширює межі образних уявлень. Тому не випадково, що однією з актуальних проблем дошкільної педагогіки є комплексний підхід до виховання дітей, засобами різних видів мистецтва. Елементи сценічного втілення музичного образу синтезують різні напрями художньої діяльності дітей: вокальне та інструментальне виконавство, танок, декламацію, сценічну гру, художнє оформлення. Багато уваги в таких іграх приділяється моторній імпровізації: рухам, жестам, пантомімі. Це створює умови для повного та яскравого вираження вихованцями емоційного ставлення до музики, стимулює розвиток диференційованого сприймання різних за характером музичних явищ.

Діяльність музичного керівника з дітьми над невеличкими музичними інсценуваннями нерідко призводить до виникнення сталих дитячих мікрогруп (вокально-хорових, танцювальних, інструментальних тощо), які можуть стати основою колективу справжнього дитячого театру. До його репертуару можуть входити музична гра М. Красева «Муха-Цокотуха», композиція «А ми просо сіяли»; фрагменти з музичної казки В. Казеніна «Цибуліно», дитячої опери М. Лисенка «Коза-дереза» тощо.

У такій музично-театральній діяльності ми пропонуємо брати участь дітям з різними художніми інтересами і здібностями. Тут потрібні не тільки музиканти, а й художники, танцюристи тощо, тобто кожен може знайти улюблену справу та виявити свій хист. Необхідно підкреслити важливість існування постійних, систематично працюючих дитячих колективів на відміну тимчасових, що створюються у багатьох дошкільних закладах лише для підготовки окремих показових виступів. Тільки за таких умов стає можливою наступність у вихованні дошкільнят, поетапність у розвитку їхньої самостійності й творчої ініціативи.

Яким чином можна організувати діяльність дитячого театру?

Його учасники знайомляться зі сюжетом чи композицією п'єси, обговорюють її героїв, аналізують окремі епізоди.

Можна використовувати прості етюди-вправи, що допомагають активізувати увагу, зосередженість дітей, сприяють розвитку їхньої спостережливості, музичних і акторських здібностей. З цією метою музичний керівник розробляє різні сценічні етюди. Наприклад, виконує музичний твір – «портрети тварин» («Ведмідь» І. Стравінського, «Лисиця» М. Степаненка),

а діти засобами жесту, міміки, ходи створюють під музику цей образ. Виконуючи такі етюди, вони набувають навичок перевтілення у тих чи інших персонажів.

Наступні етапи – робота над майбутньою виставою: вивчення ролей, музичних номерів, репетиції фрагментів, театральної дії в цілому, підготовка костюмів, декорацій тощо.

Торкнемося ще одного важливого питання в організації музичного театру. Це включення в активну діяльність усіх дітей групи. Ті діти, які не одержали головних ролей у тій чи іншій музично-драматичній композиції, співають у хорі, допомагають прикрашати сцену і зал, а головне – вони вивчають і знають сюжет та персонажів спектаклю, його сольні і ансамблеві номери й виконують їх на репетиціях разом із основними учасниками дії.

Виховну діяльність з дітьми дошкільного віку можна будувати і на матеріалі музики з улюблених мультфільмів. Під час обговорення майбутніх театральних сюжетів, героями яких виступають такі знайомі персонажі, як: Крокодил Гена, Чебурашка, Мийдодир, Незнайка, Попелюшка та ін., необхідно звертати увагу на їх музичні та сценічні характеристики, художні засоби, за допомогою яких композитор створив ці образи, вивчати з дітьми пісні з мультфільмів, добирати фонових матеріалів для вистави. Декорації доцільно готувати разом з вихователями і, навіть, зацікавленими батьками, які працюють у тісному контакті з музичним керівником.

Отже, взаємозв'язок і взаємозалежність компонентів музично-театральної діяльності – режисерського задуму, акторського виконання музики, декораційного оформлення потребують, на нашу думку, спільної, чіткої, погодженої колективної діяльності її учасників. Це безперечно, ансамбль, що характеризується не тільки індивідуальним художньо-естетичним розвитком кожної особистості, а й високою якістю взаємодії дітей. Тому не випадково вчителі підкреслюють значущість цієї форми діяльності з дітьми дошкільного віку для виховання у них колективізму, товаришкості і дружби, що нерідко зберігається на довгі роки.

Музичне виховання нині не можна уявити без глибокої народнопоетичної спадщини національної культури, без використання скарбниць народної творчості, розмаїття її невичерпних джерел. Розвиток фольклорного руху в нашій країні, що набуває поширення, відродження національної свідомості спонукають до оновлення форм і методів організації педагогічної діяльності дітей дошкільного віку. Природний інтерес, що виникає в дошкільному віці до національної культури, дає змогу активізувати види самостійної діяльності дошкільнят, спрямувавши їх розвиток глибокого сприйняття і розуміння музики. Пісенний фольклор є чудовим матеріалом для їх педагогічної організації. Звертаючись до збірки українських пісень М. Лисенка «Молодці», збірки Я. Степового «Проліски» тощо, якими супроводжуються відомі пісні «Я гілочка», «Подоланочка», «Ходить гарбуз по городу» тощо. Імпровізаційна основа фольклору дає змогу музичному керівнику разом з вихователями творчо підійти до його опанування. Кожне проведення народної гри зі співом не тільки передбачає збереження традиції виконання, а й породжує нове, варіаційне, що виникає на основі творчого обігрування фольклорного зразка. Ця чудова властивість народних пісень відкриває можливості для розвитку творчої самостійності дошкільнят: від проведення гри зі співом до інтерпретації сюжетно-рухової композиції. Подібні творчі завдання подобаються дітям старшого дошкільного віку. Навіть ті діти, які відразу не можуть запропонувати свій варіант, не залишаються байдужими під час виконання завдань. Вони виразно повторюють рухи, поспівки, поетичні імпровізації, створені товаришами. Так поступово збільшується кількість учасників, які долучаються до активної творчої діяльності.

Імітація дій, про які йдеться в піснях, пантомімічне відтворення музично-поетичних текстів, рельєфні танцювальні рухи допомагають дітям краще зрозуміти та емоційно відчутти багату палітру образів народного мистецтва з його естетичним оспівуванням явищ природи, казковими, фантастичними персонажами, ліризмом, гумором та комізмом деяких ситуацій народного побуту.

Музичному керівнику у діяльності з дітьми старшого дошкільного віку доцільно використовувати народні інструменти. Такі, як наприклад, сопілка, бубон, бич, барабан-бухало,

глиняні свистульки, що дають звуки різної висоти й тембру, трикутник тощо. Як відомо, на активізацію інтересу до українського фольклору позитивно впливає вивчення народної творчості в її природно-побутовому середовищі. Тому сьогодні актуальною стає така діяльність музичного керівника і вихователя дошкільного навчального закладу, за допомогою якої діти залучаються до участі у відновленні забутих народних традицій і обрядів. З цією метою діти розпитують у своїх бабусь та дідусів про місцеві звичаї, новорічні та весняно-літні святкування. Зазначимо, що від такого творчого виду самостійної діяльності діти отримують яскраві враження та естетичну насолоду. Адже народні обряди містять музику і поетичне слово, танці і хороводи, ігри і пантоміму, драматичну дію та інші атрибути театралізованого народного ритуалу.

Отже, національне відродження української освіти, залучення дітей дошкільного віку до скарбниць народного мистецтва, народних традицій стають поступово неодмінним складником виховання музичної культури дошкільнят.

Світ музики величезний і різноманітний. З раннього дитинства музика скрізь супроводжує людину. Вона звучить у театральних і концертних залах, вулицях і спортивних майданчиках, танцювальних вечорах і під час урочистостей, і звичайно, у кожному домі. Що обере для себе юний слухач у цьому океані звуків? Що візьме з собою на все життя? Відповіді на ці питання хвилюють провідних науковців та практиків, які прагнуть зробити музику надбанням кожної молодої людини. Розробляючи форми і методи музичного виховання, більшість авторів доходять висновку, що вони мусять бути спрямованими на розвиток креативності та самостійності дитини. Її здатності критично визначати справжні цінності мистецтва, аналізувати та творчо оцінювати їх, активно і свідомо обирати музичний світ.

Таким чином, шлях музичного виховання дозволяє реалізувати провідну ідею сучасної педагогіки: взаємозв'язок мистецтва і життя, погляд на нього, як на компонент загальної соціальної системи, пов'язаний з процесами навколишньої дійсності, перенесення акценту з навчання на виховання людини, опора на музичну діяльність дитини. Адже формування самостійної, ініціативної особистості є важливим не лише для розвитку художніх здібностей, а й для застосування цих якостей у сферах життя.

Однією з форм виховної діяльності музичного керівника може бути спрямування на організацію самостійної музично-театральної діяльності дітей старшого дошкільного віку, що виникає за їх ініціативою. Музично-театральна діяльність приваблює дітей старшого дошкільного віку атмосферою невимушеності, святковості, несхожості на традиційні музичні заняття. Досвід її проведення розглянутий у статті довів величезний вплив музично-театральної діяльності на розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Музично-театральна діяльність у дошкільному віці є одним з ефективних засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дитини. Разом з тим, музично-театральна діяльність виступає як специфічний вид дитячої активності та один із улюблених видів творчості.

Використані літературні джерела

1. *Артемова Л. В.* Театрализованные игры дошкольников [Текст] / Л. В. Артемова. – М.: Просвещение, – 1991. – 223 с.
2. *Богуш А. М., Аматыева Е. П., Хаджирадева С. К.* Формирование культуры речи детей дошкольного возраста [Текст] / А. М. Богуш та інші. – Одесса, – 2002. – 230 с.
3. *Ветлугина Н. А.* Самостоятельная художественная деятельность дошкольников [Текст] / Н. А. Ветлугина. – М., – 1980. – 178 с.
4. *Виготський Л. С.* Психология искусства [Текст] / Л. С. Виготський. – М., – 1968. – 307 с.
5. *Мельничук М. І.* Народні ігри [Текст] / М. І. Мельничук. – К., – 1999. – 221 с.
6. *Современные проблемы театрально-творческого развития дошкольников: Сб. Науч. Тр.* [Текст] / Редкол.: Е. К. Чухмар, А. П. Єршова и др., – М., изд. АПН, – 1998. – 126 с.
7. *Толстой Л. Н.* Пед. соч [Текст] / Л. Н. Толстой. – Москва-Ленинград, – 1948. – 127 с.

Bibliography

1. Artemova L. V. Teatralizovannye ihry doshkolnykov [Tekst] / L. V. Artemova. – M.: Prosveshchenie, – 1991. – 223 s.
2. Bohush A. M., Amatieva E. P., Hadzhyradeva S. K. Formirovanie kultury rechi detei doshkolnogo vozrasta [Tekst] / A. M. Bohush ta inshi. – Odessa, – 2002. – 230 s.
3. Vetluhina N. A. Samostoiatelnaia hudozhestvennaia deiatelnost doshkolnikov [Tekst] / N. A. Vetluhina. – M., – 1980. – 178 s.
4. Vyhotskiy L. S. Psiholohiia iskusstva [Tekst] / L. S. Vyhotskiy. – M., – 1968. – 307 s.
5. Melnichiuk M. I. Narodni ihry [Tekst] / M. I. Melnichiuk. – K., – 1999. – 221 s.
6. Sovremennyye problemy teatralno-tvorcheskogo razvitiia doshkolnikov: Sb. Nauch. Tr. [Tekst] / Redkol.: E. K. Chuhmar. A. P. Yershova i dr., – M., izd. APN, – 1998. – 126 s.
7. Tolstoy L. N. Ped. soch [Tekst] / L. N. Tolstoy. – Moskva-Leningrad, – 1948. – 127 s.

Олена Сокурєнко,

м. Миколаїв

УДК 37.032+373.31+140.8

**ФОРМУВАННЯ СВІТОРОЗУМІННЯ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

У статті автор розкриває психолого-педагогічний аспект проблеми формування світорозуміння особистості. Аналізуються дослідження порушеної проблеми. Визначається сутність феномену «світорозуміння».

Ключові слова: світогляд, світорозуміння, формування світорозуміння особистості.

In this article, author develops the psychological and pedagogical aspects of the problem of forming the world view of the person. The investigations about damaged problem are analyzed. The essence of the phenomenon "world view" is denoted.

Key words: world-vision, world-view, forming of personal world-view.

Нова модель освіти в Україні спрямовується на пріоритетний розвиток особистості та створення для цього відповідних умов. Згідно з положеннями Національної стратегії розвитку освіти, законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базового компоненту дошкільної освіти в Україні держава має забезпечувати виховання в дітей демократичного світогляду, національних світоглядних позицій, ідей, поглядів, переконань, розвиток творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти та самореалізації особистості. Акцентується увага на пріоритетних завданнях освіти, якими є формування особистості дитини, її наукового світогляду. Отже, сучасна освіта повинна формувати в дитини гуманістичний, цілісний, сформований на засадах наукових знань світогляд.

Світогляд, як інтегральне духовне утворення, спонукає особистість до практичної дії, до певного способу життя та думки. У психолого-педагогічних дослідженнях проблема формування світогляду особистості є однією з центральних, що пояснюється важливістю та складністю вказаного процесу, основоположною роллю світогляду в особистісному розвитку людини та існуванні суспільства.

Мета статті – дослідити психолого-педагогічний аспект проблеми формування світорозуміння дитини дошкільного віку.

Світогляд є система принципів, поглядів, цінностей, ідеалів і переконань, що визначають ставлення особистості до дійсності, загальне розуміння світу, життєві позиції людей. Світогляд – складне духовне утворення, що відзначається широким змістовим наповненням. У структурному плані прийнято виділяти в ньому такі рівні, як світовідчуття, світосприйняття та світорозуміння.